

Warszawa, dnia 15 czerwca 2020 r.

620/2020/PIP/JG/

Szanowna Pani
Joanna Kwiatkowska Brandys
Prokurator Rejonowy w Kolbuszowej
ul. Tyszkiewiczów 4
36-100 Kolbuszowa

I. Wstęp

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: HFPC) pragnie wyrazić zaniepokojenie sytuacją opisaną w artykule pt. *42-latek zmarł po użyciu przez policjantów paralizatora. „Był bardzo agresywny”*, który ukazał się 7 czerwca 2020 r. na portalu tvn24.pl¹. Publikacja ta dotyczy śmierci mężczyzny z Kolbuszowej, do której doszło podczas interwencji Policji.

II. Stan faktyczny

Jak wynika z doniesień medialnych, do zdarzenia miało dojść w nocy z 6 na 7 czerwca 2020 r. w Kolbuszowej. Zgodnie z przedstawionymi w artykule informacjami około godziny 1:20 bardzo pobudzony mężczyzna wszedł do budynku komendy, przejawiając agresywne zachowania – krzyczał i kopał w drzwi. Zgodnie z relacją funkcjonariuszy, gdy jeden z policjantów wyszedł go uspokoić, 42-latek uderzył go krzesłem stojącym w poczekalni komendy, w wyniku czego funkcjonariusz doznał urazu twarzy i wstrząśnienia mózgu.

W komunikacie kolbuszowskiej policji wskazano, że „[d]o agresywnego mężczyzny natychmiast przybiegli znajdujący się obok funkcjonariusze z Ogniwa Patrolowo-Interwencyjnego, którzy usiłowali obezwładnić 42-latkę używając w tym celu siły fizycznej. Niestety wobec bardzo agresywnego zachowania mężczyzny środek ten okazał się nieskuteczny. W związku z realnym zagrożeniem zdrowia i życia, użyto wobec niego

¹ *42-latek zmarł po użyciu przez policjantów paralizatora. „Był bardzo agresywny”*, <https://tvn24.pl/polska/kolbuszowa-42-latek-zmarl-po-uzyciu-paralizatora-w-komendzie-policji-4604788>.

krótkotrwale paralizatora”². Zgodnie z relacją funkcjonariuszy, ze względu na niepokojące zachowanie mężczyzny, jeszcze w trakcie interwencji wezwano karetkę pogotowia. Jednakże w czasie oczekiwania na jej przyjazd mężczyzna zasłabł, a następnie – pomimo podjętej resuscytacji – zmarł.

III. Stan prawny

Helsińska Fundacja Praw Człowieka jest organizacją pozarządową, której statutowym celem jest ochrona praw człowieka. Należy podkreślić, że śmierć osoby pozbawionej wolności może stanowić potencjalne naruszenie art. 2 oraz 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (dalej: EKPCz, Konwencja). W kontekście niniejszej sprawy pragniemy poczynić kilka systemowych uwag na temat gwarancji wynikających z **art. 2 Konwencji** stanowiącego o prawie do życia oraz zakazie tortur uregulowanym w **art. 3 EKPCz**.

Po pierwsze, należy powtórzyć za L. Garlickim, że pozbawienie wolności przez funkcjonariuszy państwowych oznacza **przejęcie przez nich odpowiedzialności za życie i integralność fizyczną danej osoby**. Zakłada się bowiem, że – skoro już doszło do pozbawienia wolności – to osoba taka pozostaje pod pełną kontrolą państwa i nie może stwarzać zagrożeń, o jakich mówi art. 2 ust. 2 EKPCz. Śmierć osoby w jakikolwiek sposób pozbawionej wolności rodzi po stronie państwa obowiązek wykazania, że jego funkcjonariusze nie ponoszą za nią odpowiedzialności. Odpowiedzialność państwa przybiera tu szerszy charakter, gdyż, obok generalnie przewidzianej przez art. 2 ust. 2 EKPCz odpowiedzialności za ekscesywne użycie „śmiertelnej siły”, pojawia się odpowiedzialność za zaniedbania prowadzące do utraty życia spowodowanej działaniami osób trzecich, chorobą bądź wypadkiem³.

Artykuł 2 Konwencji zobowiązuje także państwo do wyjaśnienia każdego przypadku utraty życia, który w sposób oczywisty nie wynika z przyczyn naturalnych (aspekt proceduralny prawa do życia). W opinii Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: Trybunał, ETPCz), „zdecydowanie niewystarczające jest pozostawienie tylko cywilnoprawnych dróg działania, bo nie dają one możliwości ukarania sprawców”⁴. Ponadto „postępowanie karne musi zostać wszczęte i prowadzone z urzędu, gdy tylko władze powezmą wiadomość o przypadku

² Prokuratura wyjaśnia okoliczności zdarzenia w kolbuszowskiej jednostce, <http://www.podkarpacka.policja.gov.pl/rze/komendy-policji/kpp-kolbuszowa/wydarzenia/98324,Prokuratura-wyjasnia-okolicznosci-zdarzenia-w-kolbuszowskiej-jednostce.html>.

³ L. Garlicki (red.), Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1-18, Tom. 1, Warszawa 2010, s. 81.

⁴ Wyrok ETPCz w sprawie *Yasa p. Turcji* (skarga nr 22495/93).

pozbawienia życia”⁵. Samo postępowanie zaś musi mieć charakter efektywny, tzn. musi być prowadzone w sposób pozwalający zarówno na ustalenie przebiegu wypadków, jak i – ewentualne – oskarżenie i ukaranie osób odpowiedzialnych za bezprawne działania. Warto nadmienić, że w warunkach ponoszenia przez władze pełnej odpowiedzialności za życie i zdrowie człowieka (np. pozbawienia wolności) nieadekwatność krajowego dochodzenia może doprowadzić do konkluzji, że doszło do naruszenia art. 2 w aspekcie materialnym⁶. **Państwo ma zatem obowiązek wszechstronnego wyjaśnienia każdej sprawy, w której doszło do utraty życia przez osobę zatrzymaną.**

W tym kontekście istotne są również gwarancje wynikające z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Wprowadza on bowiem zakaz poddawania człowieka traktowaniu sprzecznemu z naturą godności ludzkiej, w szczególności powodującego cierpienie fizyczne i (lub) psychiczne, co można określić ogólnie jako zakaz maltretowania. Zakaz ten odnosi się zarówno do karania (rozumianego jako nakładanie sankcji przewidzianych przez prawo), jak i do wszelkich form faktycznego traktowania. Warty podkreślenia jest również fakt, iż orzecznictwo strasburskie zawsze uznawało i potwierdzało szczególną rangę zakazu maltretowania oraz – wynikające stąd – szczególne miejsce art. 3 w systemie Konwencji. Tym samym wymaga on szczególnie rygorystycznego egzekwowania od państwa będącego stroną Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Po drugie, według Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ustanowiony w art. 3 Konwencji zakaz ma charakter absolutny i nie dopuszcza jakichkolwiek wyjątków⁷. Innymi słowy, każde „wkroczenie” w sferę objętą zakazem maltretowania stanowi „naruszenie” tego przepisu. Po trzecie, zakaz maltretowania obowiązuje niezależnie od postępowania osoby nim dotkniętej⁸. Nie ma też decydującego znaczenia, czy władze wiedziały o przypadkach maltretowania, bo odpowiedzialność państwa za działania jego funkcjonariuszy przybiera w znacznym stopniu charakter obiektywny⁹.

W praktyce orzecznictwa strasburskiego wykładnia art. 3 Konwencji wskazuje zakres obowiązków spoczywających na władzach publicznych – obok, podstawowego (materialnego), obowiązku o charakterze negatywnym (zakazującym władzom i ich funkcjonariuszom

⁵ Zob. wyroki ETPCz w sprawach: *Ergi p. Turcji* (skarga nr 23818/94), *Nachova i inni p. Bułgarii* (skargi nr 43577/98 i 43579/98).

⁶ Wyrok ETPCz w sprawie *Mojsiejew*, par. 65.

⁷ Wyrok ETPCz z dn. 15.11.1996 r. w sprawie *Chahal p. Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 22414/93, par. 96.

⁸ Wyrok ETPCz z dn. 18.01.1978 r. w sprawie *Irlandia p. Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 5310/71, par. 163.

Wyrok w sprawie *Chahal*, par. 80.

⁹ Wyrok ETPCz w sprawie *Irlandia*, par. 159.

dopuszczania się działań o niehumanitarnym, poniżającym charakterze), orzecznictwo podkreśliło wagę obowiązków proceduralnych – nakazujących władzom przeprowadzenie „efektywnego badania” wszelkich zarzutów maltretowania. **Zatem, analogicznie jak w przypadku utraty życia przez osobę zatrzymaną, każde pojawienie się zarzutu maltretowania zobowiązuje władze krajowe do przeprowadzenia dochodzenia mającego na celu ustalenie faktów i ukaranie ewentualnych sprawców**¹⁰.

Trybunał stoi na stanowisku, iż każdy przejaw zastosowania przemocy fizycznej musi zostać usprawiedliwiony przez państwo¹¹. Usprawiedliwienie to musi opierać się na ocenie proporcjonalności. Tym samym konieczność ta jest łatwiejsza do wykazania w odniesieniu do stadium zatrzymania, natomiast gdy zatrzymany znajduje się już pod pełną kontrolą władz, konieczność zastosowania przemocy wymaga szczególnie przekonującego uzasadnienia. Innymi słowy, nie da się wyłączyć „małej brutalności” ze sfery działań zakazanych przez art. 3 Konwencji¹². Nie jest konieczne występowanie elementu premedytacji, ani też zorientowanie brutalności na wymuszenie zeznań czy „ukaranie” ofiary. Jeżeli jednak element taki występuje, stanowi dodatkowy argument na rzecz stwierdzenia naruszenia art. 3 Konwencji¹³. Mając powyższe na uwadze, stwierdzić trzeba, że żaden element brutalności nie może znajdować uzasadnienia w ogólnych obyczajach postępowania Policji.

Należy również podkreślić, że jeżeli osoba pozostawała w dobrym zdrowiu i stanie w momencie pozbawienia jej wolności, a później pojawiają się na jej ciele obrażenia lub ślady stosowania przemocy, to na „państwie ciąży obowiązek wiarygodnego wyjaśnienia, jak doszło do ich powstania”¹⁴. W braku takiego wyjaśnienia domniemywa się, że za powstanie obrażeń odpowiedzialność ponoszą funkcjonariusze, w których władzy znajdował się zatrzymany¹⁵.

IV. Stosowanie paralizatorów – perspektywa organów międzynarodowych

¹⁰ Wyrok ETPCz z dn. 18.12.1996 r. w sprawie *Aksoy p. Turcji*, skarga nr 21987/93, par. 98.

¹¹ Wyrok ETPCz z dn. 4.12.1995 r. w sprawie *Ribitsch p. Austrii*, skarga nr 18896/91, par. 38.

¹² Wyrok ETPCz z dn. 24.02.2009 r. w sprawie *Pieniak p. Polsce*, skarga nr 19616/04, par. 48.

¹³ Wyrok ETPCz z dn. 28.11.2000 r. w sprawie *Rehbock p. Słowenii*, skarga nr 29462/95, par. 75-78;

Wyrok ETPCz z dn. 10.03.2009 r. w sprawie *Turan Cakir p. Belgii*, skarga nr 44256/06, par. 60-61;

Wyrok ETPCz z dn. 12.04.2007 r. w sprawie *Dzwonkowski p. Polsce*, skarga nr 46702/99, par. 55;

Wyrok ETPCz z dn. 13.01.2009 w sprawie *Lewandowski and Lewandowska p. Polsce*, skarga nr 15562/02, par. 65.

¹⁴ Wyrok z dn. 27.08.1992 r. w sprawie *Tomasi p. Francji*, skarga nr 12850/87, par. 109-111;

Wyrok ETPCz w sprawie *Ribitsch*, par. 34;

Wyrok ETPCz z dn. 28.07.1999 r. w sprawie *Selmouni p. Francji*, skarga nr 25803/94, par. 87.

¹⁵ Wyrok ETPCz z dn. 12.10.2004 r. w sprawie *Bursuc p. Rumunii*, skarga nr 42066/98, par. 80.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka, mając na uwadze zastosowany w czasie interwencji paralizator, pragnie również zwrócić uwagę na standardy organizacji międzynarodowych w zakresie niehumanitarnego lub poniżającego traktowania bądź stosowania tortur w związku z stosowaniem Tasera X26 w trakcie czynności podejmowanych przez funkcjonariuszy. W pierwszej kolejności należy podkreślić, że Komitet Przeciwko Torturom Organizacji Narodów Zjednoczonych (dalej: CAT) w 2007 r. wskazał Portugalii, że jest zaniepokojony zakupem przez Portugalię Taser'ów X26, gdyż użycie tej broni powoduje silny ból stanowiący formę tortur, a w niektórych przypadkach może nawet spowodować śmierć¹⁶. Dlatego też, zdaniem CAT, Portugalia powinna rozważyć rezygnację z użycia Taser'ów X26¹⁷, której wpływ na stan fizyczny i psychiczny osób, wydaje się naruszać art. 1 Konwencji o zakazie tortur¹⁷.

Jednocześnie CAT w raporcie z 2013 r. podniósł, że Polska powinna zapewnić, iż użycie paralizatorów ograniczone zostanie wyłącznie do sytuacji ekstremalnych – tam, gdzie istnieje realne i bezpośrednie zagrożenie dla życia lub ryzyko poważnych obrażeń – i że broń ta jest używana tylko przez wyszkolonych funkcjonariuszy, jako substytut broni palnej. CAT wskazał także, że wykorzystanie paralizatorów powinno podlegać zasadom konieczności i proporcjonalności¹⁸.

Również kwestię używania paralizatorów przez funkcjonariuszy Policji w Polsce rozpatrywał Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Niehumanitarnemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, który podczas wizyty w Polsce w 2017 r. zapoznawał się także ze sprawą śmierci Igora Stachowiaka. CPT w raporcie ze swojej wizytacji zalecił zwrócenie szczególnej uwagi na powtarzanie wszystkim policjantom instrukcji dotyczących właściwego postępowania w odniesieniu do używania paralizatorów (taserów) i egzekwowania tych zasad. W tym kontekście wszystkim pracownikom policji, jak wskazał CPT, należy wyjaśnić, że taser może być używany tylko wtedy, gdy istnieje rzeczywiste i bezpośrednie zagrożenie życia lub ryzyko poważnych obrażeń. Użycie takiej broni wyłącznie w celu

¹⁶ CAT swoje spostrzeżenia oparł na analizie zgonów z powodu użycia Tasera X26 w USA – przyp. autor.

¹⁷ Conclusions and recommendations of the Committee against Torture, 19 lutego 2008 roku, CAT/C/PRT/CO/4, <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsvQVdNRtaN7IpeIGqXma5IXusxSjo%2b0L4DGx45jzLAzYWnNfQ0enwzX6AzaNgcHNL0zxe6nnZfj7BI0U6wyPv%2bdNZSYynhJpt5ddZj39QLz> (dostęp 22 października 2019 r.).

¹⁸ Conclusions and recommendations of the Committee against Torture, 23 grudnia 2013 roku, CAT/C/POL/CO/5-6, <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsvQVdNRtaN7IpeIGqXma5IXusxSjo%2b0L4DGx45jzLAzYWnNfQ0enwzX6AzaNgcHNL0zxe6nnZfj7BI0U6wyPv%2bdNZSYynhJpt5ddZj39QLz> (dostęp 22 października 2019 r.).

zmuszenia do wykonania polecenia, jak wskazał CPT, jest niedopuszczalne. Zdaniem CPT, stosowanie taserów powinno podlegać zasadom konieczności, pomocniczości, proporcjonalności, uprzedniego ostrzeżenia (w miarę możliwości) i ostrożności. **Co więcej, korzystanie z takiej broni, w opinii CPT, powinno być dozwolone tylko wtedy, gdy inne mniej inwazyjne środki przymusu bezpośredniego (negocjacje i perswazja, techniki kontroli ręcznej itp.) zawiodły lub są niewykonalne i jest to jedyna możliwa alternatywa dla stosowania metody o większym ryzyku obrażeń lub śmierci (np. broni palnej)**¹⁹.

V. Wnioski

Należy wyraźnie podkreślić, że Europejska Konwencja Praw Człowieka zobowiązuje państwo do powstrzymania się przed umyślnym i bezprawnym pozbawieniem życia, ale także do podjęcia niezbędnych kroków w celu ochrony jednostek. Ponadto proceduralne obowiązki wynikające z art. 2 oraz art. 3 Konwencji zostały określone przez Trybunał bardzo szeroko, a ich niedopełnienie ze strony państwa skutkować może stwierdzeniem naruszenia Konwencji. Mając na uwadze przedstawione orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka należy podkreślić, że sprawa śmierci 42-letniego mężczyzny w jednostce Policji w Kolbuszowej powinna zostać wyjaśniona wszechstronnie, co oznacza, że wszelkie okoliczności zdarzenia ustalone muszą zostać w sposób niebudzący wątpliwości.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka zwraca się więc do Pani Prokurator z uprzejmą prośbą o odniesienie się do przedmiotowej sprawy oraz udzielenie nam informacji na temat wyników toczącego się postępowania. Jednocześnie wyrażamy nadzieje, że przedmiotowa opinia okaże się pomocna w rozpoznawaniu tej, jak również podobnych spraw.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
KOORDYNATOR PROGRAMU
INTERWENCJI PRAWNEJ

Piotr Kubaszewski

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
SEKRETARZ ZARZĄDU

Piotr Kładoczny

¹⁹ CPT/Inf (2018) 39, Section: 6/42, 27 listopada 2017; identyczne zalecenia zostały wydane przez CPT względem Bułgarii w 2018 roku - CPT/Inf (2018) 15, Section: 7/42, 28 marca 2018, <http://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-bgr-20170925-en-7> (dostęp: 22 października 2019 r.).